

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата юридичних наук Шкарупи Костянтина Вікторовича на дисертацію Харченка Віталія Миколайовича «Принципи реалізації правоохоронної функції держави органами прокуратури України», подане на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Забезпечення правоохоронної функції держави є одним з пріоритетних напрямів останньої, оскільки від рівня якості та ефективності її реалізації залежить добробут громадян, правопорядок, прогрес суспільства та його розвиток. Окрім того, здійснюючи правоохоронну функцію, держава забезпечує виконання власних обов'язків перед громадянами: охороняє життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканість і безпеку людини, її права та свободи, в тому числі права приватної власності. Таким чином, за допомогою реалізації даної функції держава забезпечує внутрішній розвиток та окреме функціонування кожного суспільного елемента та інституту в середині держави.

Звичайно, рівень забезпечення правоохоронної функції залежить від якості роботи суб'єктів, що її здійснюють, оскільки сама по собі держава не в змозі виконувати свої функції: для цього в державі створено систему спеціальних органів державної влади. Так, у даному випадку правоохоронна функція держави забезпечується системою правоохоронних органів, до яких в науці та законодавстві відносять різні державні органи, покликані забезпечувати права і свободи громадян, охороняти їх від протиправних посягань, забезпечувати правопорядок, охороняти публічний порядок і публічну безпеку, протидіяти злочинності. Незважаючи на відсутність єдиного розуміння правоохоронної системи однозначним є те, що до таких органів і вченими і законодавцем віднесено органи прокуратури, що обґрунтовується тим, що завдання прокуратури повністю відповідають правоохоронному напрямку діяльності.

У свою чергу, законодавча зміна фундаментальних положень, які визначають напрями та способи роботи органів прокуратури, внаслідок

реформування правоохоронної системи та внесення ряду змін до законодавства, яке регламентує діяльність органів прокуратури, сьогодні потребує проведення додаткових досліджень сутнісного змісту перших з урахуванням їх тлумачення на міжнародному рівні, з огляду на те, що одним з факторів прийняття оновленого прокурорського законодавства стала необхідність приведення даної нормативної бази до положень і вимог міжнародних документів. Важливість таких досліджень також можна пояснити тим, що від розуміння та реалізації таких основоположних засад діяльності органів прокуратури залежить якість виконання останніми поставлених завдань, а отже і реалізація правоохоронної функції держави. Також, слід зазначити, що питанням здійснення правоохоронної функції та засадам її реалізації, а також принципам роботи прокуратури було присвячено достатньо багато фундаментальних і ґрунтовних досліджень, але вони, переважно, стосувались виключно роботи прокурорів, оминаючи той факт, що співробітниками органів прокуратури є не тільки прокурори, які безпосередньо реалізують правоохоронну функцію держави, а і інші державні службовці, які здійснюючи свою професійну діяльність сприяють реалізації зазначеної функції.

Все зазначене свідчить про те, що дисертація В. М. Харченка являється актуальною, творчою, самостійною роботою, оскільки представляє комплексне дослідження принципів реалізації правоохоронної функції держави органами прокуратури України.

Про актуальність обраної теми свідчить те, що робота виконана в рамках Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», схваленої указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 рр., схваленої указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015, виконано відповідно до Пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 р. № 942, Пріоритетних напрямків розвитку правової науки на 2016-2020 рр., затверджених постановою

загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016 р., п. 1.2. Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 років затверджених наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, п.п. 1.1., 1.5. Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2016-2019 років, комплексних науково-дослідних тем Харківського національного університету внутрішніх справ: «Законотворча та законодавча діяльність в Україні» (номер державної реєстрації 0113U008189).

Метою дисертаційного дослідження визначено необхідність обґрунтування системи принципів на основі яких органи прокуратури України реалізують правоохоронну функцію держави, з'ясування їх змістовного наповнення, вироблення теоретико-прикладних рекомендацій щодо їх реалізації співробітниками прокуратури в своїй роботі, а також визначення шляхів їх удосконалення, на основі фундаментальних доктринальних здобутків і аналізі сукупності міжнародних та національних нормативно-правових актів.

За для досягнення поставленої мети дисертантом була використана низка загальних та спеціальних методів наукового пізнання, зокрема: логіко-семантичний метод, метод термінологічного аналізу, системно-функціональний метод, описовий метод, метод правового формулювання, порівняльно-правовий метод, формально-логічний метод, методи групування та класифікації. Теоретичне підґрунтя дисертаційного дослідження склали роботи вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі філософії, загальної теорії держави і права, конституційного права, кримінально-процесуального, цивільно-процесуального та господарсько-процесуального права, адміністративного права та процесу, інших галузевих правових наук. Нормативною основою стали норми Конституції України, Кримінального процесуального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Закону України «Про

прокуратуру» та інших законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють організацію роботи та діяльність прокуратури, а також досвід реалізації правоохоронної функції держави органами прокуратури Сполучених Штатів Америки, Японії та Польщі. Емпіричну базу дослідження становлять узагальнення практики діяльності органів прокуратури, довідкові видання і статистичні матеріали. При підготовці дисертації здобувачем було використано особистий досвід роботи в органах прокуратури України.

Наукова праця В. М. Харченка є першим у вітчизняній правовій доктрині комплексним дослідженням системи та сутнісної характеристики принципів реалізації правоохоронної функції держави органами прокуратури України, зокрема особливостей їх втілення у роботі прокурорів і персоналу прокуратури. В результаті проведення якого були сформульовані наукові положення, висновки та прикладні рекомендації запропоновані особисто здобувачем.

Аналіз змісту роботи поданої на рецензування свідчить про актуальність, самостійність, об'єктивність і вичерпність дослідження, яке здійснено на високому теоретичному та науковому рівнях, що дозволило автору послідовно досягти всіх завдань поставлених у дисертаційному дослідженні і досягти його головної мети, а також виробити практичні рекомендації реалізації принципів органів прокуратури України під час виконання покладених на неї завдань, що охоплюються правоохоронною функцією держави. Про що також свідчить структурованість роботи та високий рівень систематизації матеріалу, який використовував В. М. Харченко під час дослідження.

Результати дисертаційного дослідження у формі наукових положень і висновків було апробовано шляхом їх обговорення на міжнародних науково-практичних конференціях, а основні висновки викладено у п'яти наукових статтях опублікованих у фахових наукових виданнях України, а також в одній статті у іноземному науковому виданні. Найвагомішими з них є наступні науково та практично значимі положення та висновки дисертаційного дослідження, що містять ознаки наукової новизни:

- дослідження правоохоронної функції держави як об'єкта адміністративно-правового забезпечення (с. 33-36), визначення місця та ролі прокуратури у її реалізації через загальний аналіз правоохоронної системи держави як такої, що забезпечує правоохоронну функцію (с. 36-40, 46-47);

- визначення принципів реалізації правоохоронної функції держави шляхом детального з'ясування напрямів реалізації правоохоронної функції держави органами прокуратури (с. 52-54), їх дефініції та характерних ознак (с. 59-60);

- систематизація принципів реалізації правоохоронної функції держави органами прокуратури (с. 64-70), власне бачення категорії класифікації (с. 63), що у свою чергу, дозволило провести останню на достатньо детальному рівні;

- визначення переліку конституційних принципів реалізації правоохоронної функції держави органами прокуратури, до яких віднесені наступні: пріоритету прав і свобод людини, поваги до їх честі та гідності (гуманізму); презумпції невинуватості; верховенства права; законності; рівності громадян перед законом; обмеження зворотної дії законів, а також їх розгляд у межах діяльності органів прокуратури, наслідком чого стало вироблення практичних рекомендацій, щодо їх застосування (с. 87-88, 90, 92-94)

- поділ процесуальних принципів реалізації правоохоронної функції держави на три групи, які об'єднують: 1) принципи характерні для всіх, без виключення, судових проваджень (диспозитивності, обов'язковості судового рішення, забезпечення права на апеляційний перегляд справи, забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, встановлених законом, розумності строків розгляду справи судом; гласності і відкритості судового процесу, фіксування судового процесу технічними засобами) (с. 99); 2) принципи характерні для адміністративного, цивільного та господарського судових проваджень (неприпустимості зловживання процесуальними правами; відшкодування судових витрат фізичних та юридичних осіб, на користь яких ухвалене судове рішення) (с. 108); 3) окремі принципи характерні для різних видів судових проваджень (змагальності сторін, що має

місце в цивільному, господарському та кримінальному провадженнях; пропорційності характерний для цивільного та господарського судових проваджень; офіційного з'ясування всіх обставин у справі притаманний адміністративному судовому провадженню; доступу до правосуддя, свободи в поданні суду своїх доказів, доведенні перед судом їх переконливості, безпосередності дослідження показань, речей і документів, публічності, мови, якою здійснюється кримінальне провадження реалізуються в кримінальному провадженні) (с. 112), яке у подальшому дозволило провести їх системне вивчення;

- характеристика спеціальних принципів реалізації правоохоронної функції держави органами прокуратури, у процесі чого автором було зроблено слушний висновок про те, що якість реалізації майже кожного принципу залежить від особистих якостей працівника органів прокуратури, а тому, під час обрання кандидатів на такі посади, цей аспект необхідно враховувати як один із найважливіших (с. 126);

- надання характеристики правової категорії «міжнародний стандарт» і з'ясування її значення для законодавства, в процесі яких здобувачем було виокремлено наступні групи міжнародних стандартів: 1) загальні міжнародні стандарти діяльності прокурорів; 2) міжнародні стандарти діяльності прокурора в кримінальному провадженні; 3) міжнародні стандарти діяльності прокурора поза межами кримінального провадження; 4) міжнародні стандарти, що стосуються етичної поведінки прокурорів; 5) міжнародні стандарти взаємодії прокурорів з представниками органів державної влади, громадськістю та засобами масової інформації; 6) міжнародні стандарти державної служби, які стосуються осіб, що проходять службу в органах прокуратури (с. 165-166);

- розгляд різних моделей функціонування прокуратури, під час дослідження впливу принципів реалізації правоохоронної функції держави органами прокуратури зарубіжних країн на формування адміністративного законодавства в правоохоронній сфері, як фактора від якого безпосередньо

залежить такий вплив (с. 175-177);

- висновок про те, що сьогодні, в національному та зарубіжному законодавстві, що стосується реалізації правоохоронної функції держави переважає так зване «трирівневе регулювання»: на першому (загальному) рівні, визначаються найголовніші засади органів державної влади, в тому числі і прокуратури (як правило мова йде про основні закони держав); на другому – вони конкретизуються відбиваючи специфіку діяльності органів прокуратури кожної держави в межах реалізації правоохоронної функції та отримують своє законодавче закріплення на рівні профільних законів; на третьому – переважно представлені як безумовні обов'язкові для виконання правила поведінки (с. 183);

- акцентування уваги на тому, що форма взаємодії між прокуратурою та іншими суб'єктами повинна відбуватись в рамках чинного законодавства для того, що б унеможливити втручання органів прокуратури у діяльність органів державної влади, підприємств установ організацій, об'єднань громадян і окремих осіб, та навпаки, не допустити здійснення незаконного і необгрунтованого впливу на діяльність прокурорів і засновуватись на принципі взаємодопомоги (с. 184).

Вищевказані положення не охоплюють усі вагомі та актуальні здобутки даного дисертаційного дослідження. При цьому, не дивлячись на їх значимість і корисність для науки адміністративного права, деякі з них викликають ряд питань, вирішення яких потребує додаткового уточнення та обгрунтування.

1. У підрозділі 1.1. дисертаційного дослідження автором було визначено місце та роль органів прокуратури у реалізації правоохоронної функції держави, натомість не зрозуміло навіщо в рамках цього ж підрозділу було розглянуто структуру органів прокуратури (с. 41-46), що взагалі є зайвим з огляду на завдання вказаного підрозділу.

2. Встановлено систему принципів реалізації правоохоронної функції держави складається з таких, що стосуються: 1) діяльності прокуратури, яку вона виконує у зв'язку з покладеними на неї завданнями (безпосередньо

реалізуючи правоохоронну функцію держави) та закріплені як в національному, так і в міжнародному законодавстві; 2) моральних якостей прокурорів та етичного аспекту їх діяльності встановлених у вітчизняних нормативно-правових актах і міжнародних стандартах; 3) проходження служби в органах прокуратури іншими держави службовцями, які сприяють реалізації правоохоронній функції держави; 4) положень, уявлень, думок, ідей, поглядів, які на сьогоднішній день внаслідок об'єктивних і суб'єктивних причин не знайшли свого відображення в вітчизняних і міжнародних принципів на основі яких реалізується правоохоронна функція держави. (с. 70). У наступних підрозділах дисертаційного дослідження такі принципи отримали детальну характеристику відповідно до зовсім іншої класифікації (залежно від напрямку реалізації правоохоронної функції держави), разом з тим, наприкінці дослідження змісту таких принципів доречніше було повернутись до визначеної системи та розподілити відповідні принципи згідно з зазначеними видами, що сприяло завершеності системи принципів реалізації правоохоронної функції держави органами прокуратури.

3. У межах другого розділу дисертаційного дослідження охарактеризовано конституційні, процесуальні та спеціальні принципи реалізації правоохоронної функції держави органами прокуратури України та здійснення їх досить детальна характеристика, натомість дослідження видів таких принципів було більш повним, за умови наявності окремих теоретичних положень, що характеризують кожний з зазначених видів принципів, а також визначення їх поняття, сутності та ознак.

4. У підрозділі 2.2. «Процесуальні принципи реалізації правоохоронної функції держави органами прокуратури України» дисертантом визначено принципи якими повинен керуватись прокурор в судовому провадженні. Одночасно, привертає увагу відсутність певної співмірності між дослідженнями різних принципів: деякі з них висвітлені достатньо детально, у той час коли деяким не приділена належна увага. До останніх можна віднести принципи: обов'язковості судового рішення; права на оскарження судового рішення в

апеляційній і касаційній інстанції (с. 101-102); відшкодування судових витрат фізичних та юридичних осіб, на користь яких ухвалене судове рішення (с. 111-112); доступу до правосуддя (с. 119); свободи в поданні сторонами суду своїх доказів і доведенні перед судом їх переконливості (с. 119-120); безпосередності дослідження показань, речей і документів (с. 120); публічності (с. 121). Перелічені принципи необхідно було дослідити більш ґрунтовно, що б виконати завдання дослідження поставлене у даному підрозділі

5. У процесі проведення дослідження було зроблено висновок, що у контексті міжнародної практики закріплено положення, що стосуються достатнього фінансового і людського ресурсу для здійснення покладених на прокуратуру функцій, фундамент для забезпечення якого повинен бути закладений під час реформування органів прокуратури України (с. 168). З огляду на важливість та значущість наведеного положення для діяльності органів прокуратури, процесу їх реформування та засад на основі яких вони провадять свою діяльність. Цей висновок потребує додаткового обґрунтування та більш докладного висвітлення в межах міжнародних стандартів, а також подальшого з'ясування питання щодо можливості використання отриманих результатів.

Викладені вище зауваження не знижують загальної високої оцінки рецензованого дисертаційного дослідження та не впливають на якість результатів, отриманих внаслідок його проведення, які можуть бути використані у: правотворчій діяльності – для подальшого удосконалення національної нормативно-правової бази, що регламентує функціонування та організацію роботи органів прокуратури, а також приведення його до вимог міжнародного законодавства; правозастосовній діяльності – під час втілення принципів правоохоронної функції держави органами прокуратури, насамперед прокурорами, у процесі виконання покладених на них завдань з метою підвищення ефективності їх роботи; науково-дослідній діяльності – для подальшого дослідження принципів реалізації правоохоронної функції держави органами прокуратури та особливостей їх втілення у даній сфері.

Зважаючи на все вищевикладене можна дійти висновку, що дисертаційне дослідження «Принципи реалізації правоохоронної функції держави органами прокуратури України» виконане на належному доктринальному рівні, є самостійною творчою роботою, внаслідок проведення якої отримано новачійних положень, що вирішують конкретно визначене наукове завдання, і має вагоме значення для науки адміністративного права, тобто за своєю актуальністю, теоретично-методичним рівнем і прикладним характером, достовірністю і обґрунтованістю одержаних висновків повністю відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, а її автор – Харченко Віталій Миколайович заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

**Викладач відділу підготовки прокурорів
з нагляду за додержанням законів при виконанні
судових рішень у кримінальних провадженнях
Інституту підвищення кваліфікації прокурорів
Національної академії прокуратури України
кандидат юридичних наук**

Підпис *Шкарупа К.В.* засвідчую
Начальник відділу

К.В. Шкарупа

К.В. Шкарупа